

Mojca Kovač Šebart, Andreja Hočevar, Damijan Štefanc

Analiza stanja na področju predšolske vzgoje z vidika zagotavljanja pravičnosti in enakih možnosti v vzgojno-izobraževalnem sistemu Republike Slovenije¹

Povzetek: Predšolska vzgoja je v različnih dokumentih EU posebej poudarjena kot tista, ki najbolj prispeva k pravičnosti na celotnem vzgojno-izobraževalnem kontinuumu, in to še posebej za prikrajšane otroke. Ima pomembno vlogo pri zmanjšanju osipa in spodbujanju socialne vključenosti ter lahko pomaga zmanjševati razlike med otroki, ki so socialno-ekonomskega izvora ali zadevajo druge okoliščine. V času, ko se nedvomno povečuje družbena neenakost med državljani in državljankami ter prebivalci in prebivalkami, ki bivajo v Republiki Sloveniji, so avtorji preverili podatke, analizirali sistemske rešitve na področju predšolske vzgoje in tako izrisali okvir za vpogled v stanje z vidika zagotavljanja pravičnosti in enakih možnosti otrokom, ki (ni)so vključeni v programe predšolske vzgoje. Na podlagi podatkov in njihove analize so pokazali, da obstoječe rešitve ne zagotavljajo vsem otrokom enakih možnosti za vključitev v predšolsko vzgojo v vrtcih, ki je ključnega pomena za njihov nadaljnji razvoj in pomembno vpliva tudi na šolsko uspešnost otrok, ki prihajajo iz manj spodbudnega okolja. Ugotavljajo, da bi moralo pristojno ministrstvo na tem področju izvajati aktivnejšo politiko, začenši z ukrepi in rešitvami na sistemski ravni.

Ključne besede: predšolska vzgoja, pravičnost, enake možnosti, otroci iz manj spodbudnega okolja, kazalniki kakovosti, sistemske rešitve

UDK: 373.2

Znanstveni prispevek

Dr. Mojca Kovač Šebart, redna profesorica, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija;
e-naslov: mojca.kovac-sebart@guest.arnes.si

Dr. Andreja Hočevar, docentka, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija;
e-naslov: andreja.hocevar1@guest.arnes.si

Dr. Damijan Štefanc, izredni profesor, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija;
e-naslov: damijan.stefanc@guest.arnes.si

¹ Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P5–0171 Pedagoško-andragoške raziskave učenja in izobraževanja za kakovostno življenje v skupnosti, ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

Uvod

Predšolska vzgoja je v dokumentih EU (European Commission 2011, 2011a; European Commission 2013) posebej poudarjena kot tista, ki najbolj prispeva k pravičnosti na celotnem vzgojno-izobraževalnem kontinuumu, in to še posebej za prikrajšane otroke. Evropska komisija poudarja, da s »predšolsko vzgojo in varstvom lahko vsem mladim omogočimo dober začetek v jutrišnjem svetu in prekinemo prenos prikrajšanosti med generacijami« (European Commission 2011, str. 1). Še posebej pa komisija opozarja, da lahko predšolska vzgoja skupaj z drugimi ukrepi (npr. družinske politike, stanovanjske politike) zmanjšuje število ljudi, ki so izpostavljeni tveganju revščine in socialne izključenosti (prav tam, str. 2). Zaradi svoje vloge pri zmanjšanju osipa in spodbujanju socialne vključenosti je predšolska vzgoja ena od prednostnih nalog v okviru strategije Evropa 2020 (European Commission 2013, str. 3). Daljša vključenost v kakovosten vrtec, kot kaže tudi študija, ki jo je leta 2011 za OECD pripravil Melhuish (2011), lahko pomaga zmanjševati razlike med otroki, ki so socialno-ekonomskega izvora ali zadevajo druge okoliščine.

Rezultati več tujih raziskav (Barnett 2010; Camilli idr. 2010; Geoffroy idr. 2010; Melhuish 2011; Duncan in Sojourner 2013; Bela knjiga ... 2011, str. 72), v katerih so proučevali učinke vrta na otrokov trenutni in kasnejši razvoj, učenje in uspešnost v šoli ter pri tem upoštevali tudi pomen različnih dejavnikov, kot so starost otroka ob vstopu v vrtec, vrsto in trajanje programov, kakovost vrta in družinskega okolja, in tistih, ki so jih zbrale ter predstavile tudi avtorice poglavja o vrtcih v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju v RS (2011), so pokazali, da ima vključenost otroka v vrtec pozitiven učinek na nekatera področja otrokovega razvoja in učenje, zlasti v povezavi z izobrazbo otrokovih staršev in kakovostjo vrta, in da deluje kot varovalni dejavnik npr. v otrokovem govornem razvoju (prav tam, str. 72). Podobni so izsledki raziskav (Molfese in Westberg 2008; Bennet idr. 2012; Guerin 2013), v katerih ugotavljajo, da ima zgodnja vključenost v vrtec pri otrocih, ki prihajajo iz manj spodbudnega družinskega okolja, pozitiven učinek na njihovo pripravljenost za šolo, pa tudi na njihovo vključevanje v programe na terciarni ravni sistema vzgoje in izobraževanja. Analize rezultatov mednarodnega preverjanja pismenosti PISA pa so pokazale, da v večini sodelujočih držav učenci, ki so vsaj leto

dni obiskovali program predšolske vzgoje, dosegajo boljše rezultate kot tisti, ki v predšolsko vzgojo niso bili vključeni (OECD 2015, str. 326). Še zlasti je po navedbah OECD vključenost v programe predšolske vzgoje koristna za otroke priseljence: »Med otroki priseljenci s primerljivim socio-ekonomskim ozadjem, ki so prispeli v ciljno državo pred svojim 6. letom starosti, so tisti, ki so v tej državi obiskovali predšolsko vzgojo, dosegli pomembno boljše rezultate na preverjanju bralne pismenosti v raziskavi PISA kot tisti, ki v predšolsko vzgojo niso bili vključeni. [...] Razlika med obema skupinama je v povprečju znašala kar 75 točk, kar je ekvivalentno dvema letoma šolanja.« (Prav tam)

Ob tem velja omeniti, da raziskovalci predšolske vzgoje v Evropi (npr. Kaga idr. 2010; European Commission 2011; Barnett 2010) posebej poudarjajo pozitivne učinke *skupnih* vrtcev na otrokov razvoj in učenje: med pomembnimi pogoji za zagotavljanje kakovosti skupnega vrtca namreč navajajo tudi skupni kurikulum (Bela knjiga ... 2011, str. 85).

Kako pomembno je, da imamo v Sloveniji razvito mrežo kakovostnih javnih vrtcev, opozarjajo tudi izsledki več domačih raziskav (Marjanovič Umek idr. 2005; Gaber in Marjanovič Umek 2009; Marjanovič Umek 2014), ki so bile opravljene po uveljavitvi Zakona o vrtcih (1996) in Kurikula za vrtce (1999) in ki v veliki meri podpirajo ugotovitve raziskav, opravljenih v tujini. Izsledki ciljnoraziskovalnega projekta »Vpliv vrtca na otrokov razvoj in učenje« kažejo, da so otroci, ki so bili vključeni v nizkokakovostne vrtce in katerih matere so imele nizko izobrazbo, dosegli pomembno nižje rezultate na področju govorne kompetentnosti kot otroci mater z visoko izobrazbo. V visokokakovostnih vrtcih so se razlike v govoru otrok, ki so imeli matere z visoko oziroma nizko izobrazbo, pomembno zmanjšale. Povedano drugače, kakovost vrtcev je bila eden od dejavnikov, ki so prispevali k zmanjšanju razlik v govoru otrok, povezanih z izobrazbo staršev. To pa je eden od ključnih dejavnikov za šolsko uspešnost (Marjanovič Umek 2014, str. 18).

Na podlagi izsledkov raziskave z naslovom »Študije (primerjalne) neenakosti« pa sta Slavko Gaber in Ljubica Marjanovič Umek (2009) zapisala, da vključenost v kakovosten vrtec »predvsem spodbuja razvoj pripravljenosti za šolo otrok staršev z nizko izobrazbo oziroma nadomesti nekatere primanjkljaje v razvoju in učenju, ki so verjetno tudi posledica manj spodbudnega družinskega okolja. Učinek vrtca pa ni pomemben dejavnik pripravljenosti za šolo pri otrocih, katerih starši imajo visoko izobrazbo in verjetneje otroku ponujajo kakovostno in spodbudno družinsko okolje« (prav tam, str. 85). Je pa vključenost v kakovosten vrtec tudi za te otroke, opozarjajo avtorji (Heckman 2012; Guerin 2013), kot tudi za otroke iz robnih skupin pomembna, saj pozitivno vpliva na njihov socialni in čustveni razvoj ter razvoj t. i. mehkih veščin (pozornost, motivacija, vztrajnost). Tudi izsledki študije »Učinkovitost sistema izobraževanja v Sloveniji« (Bole, Jere in Rebec 2016) potrjujejo navajanim ugotovitvam: vključenost v vrtec v Sloveniji uspešnost otrok priseljencev in zlasti otrok staršev z nizko izobrazbo pri reševanju mednarodnih preizkusov znanja (TIMSS, PIRLS) na koncu primarne stopnje šolanja poveča tudi za do 36 % v primerjavi z otroki, ki niso vključeni v vrtec, njihovi starši pa imajo le osnovno izobrazbo (prav tam, str. 31). »Predšolski vzgojno-izobraževalni proces je za takšen segment učencev v Sloveniji verjetno bistveno bolj učinkovit

kot za celotno populacijo otrok iste kohorte.« (Prav tam) Opozarjamo, da tovrstne učinkovitosti ne smemo zamenjati s kakovostjo predšolske vzgoje, ki zadeva celoten razvoj otrokove osebnosti, saj bi s tem zelo hitro lahko gradili na argumentaciji, ki namesto celovitega razvoja otroka vrednoti le dosežke na naslednji stopnji vzgojno-izobraževalne vertikale.

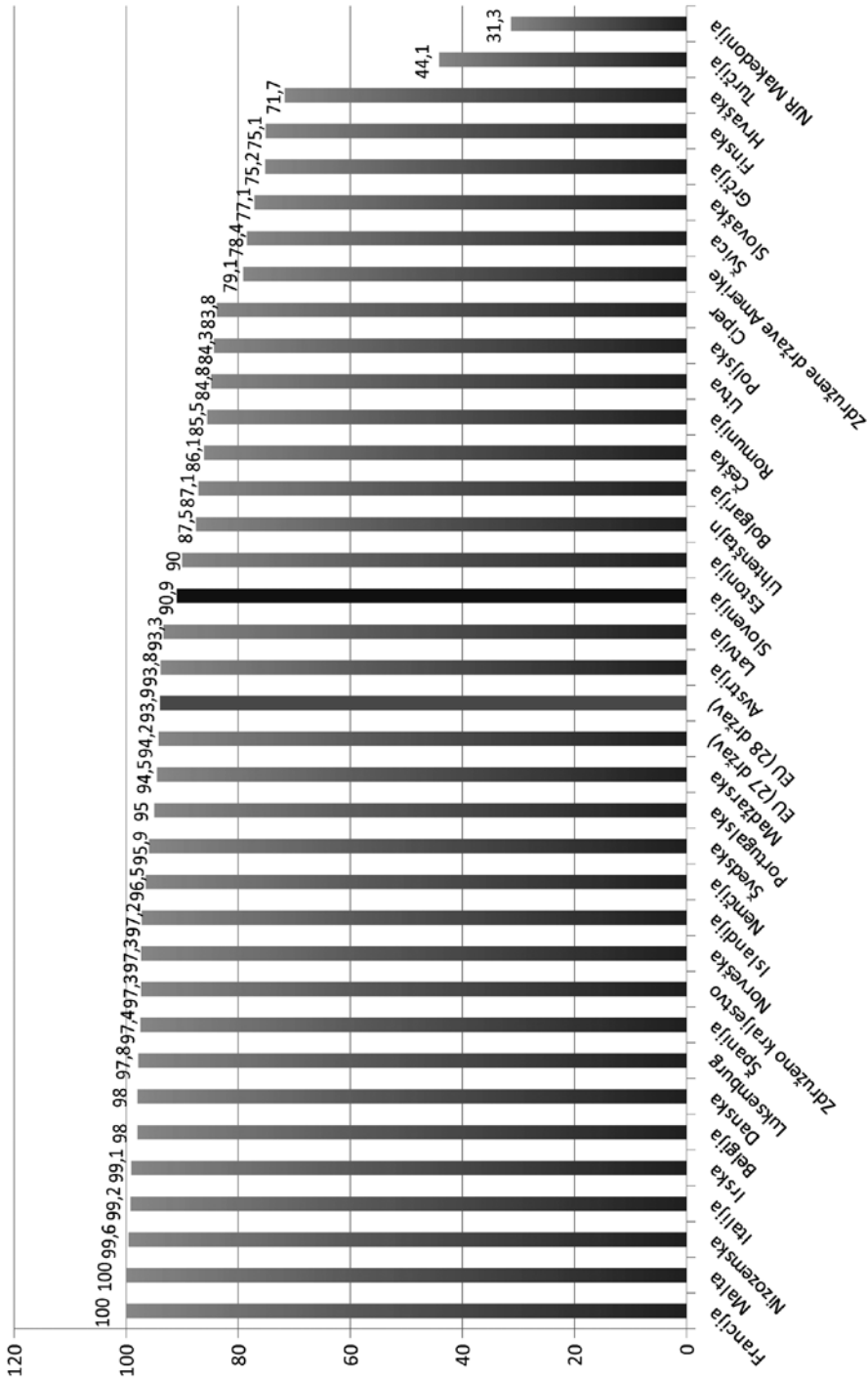
V času, ko se nedvomno povečuje družbena neenakost med državljani in državljanke ter prebivalci in prebivalkami Republike Slovenije (v nadaljevanju RS),² je treba preveriti podatke, analizirati sistemske rešitve na področju predšolske vzgoje in tako izrisati okvir za vpogled v stanje z vidika zagotavljanja pravičnosti in enakih možnosti malčkom oziroma otrokom, ki (ni)so vključeni v programe predšolske vzgoje. Zavedamo se omejitve, ki so vpisane v metodologijo te analize, zaradi česar bi bilo v naslednjem koraku treba opraviti temeljito analizo vzgojne prakse in udejanjanja kurikularnih rešitev v vrtcih po Sloveniji.

Vključenost otrok v vrtec po Sloveniji: stanje in trendi

Vključenost otrok v vrtec je zagotovo eden pomembnejših kazalnikov dostopnosti predšolske vzgoje, ki posredno kaže na sistemsko zagotavljanje enakih možnosti in pravične obravnave otrok. Skladno z evropskimi trendi in smernicami se tudi v Sloveniji vključenost otrok v programe predšolske vzgoje povečuje: kot je razvidno iz grafa 1, je v zadnjem desetletju delež otrok, vključenih v vrtec, narasel za 13 odstotnih točk, pri čemer je bilo v šolskem letu 2015/16 v vrtec vključenih 57,3 % otrok prvega in 90,5 % otrok drugega starostnega obdobja.

Po referenčnem merilu, ki so ga leta 2009 sprejeli evropski ministri za izobraževanje, naj bi bilo do leta 2020 v predšolsko vzgojo vključenih vsaj 95 % otrok v obdobju med četrtem letom starosti in vstopom v šolo (European Commission 2011, str. 2); ugotovimo lahko, da v Sloveniji tega deleža še ne dosegamo: po podatkih Eurostata je bilo leta 2012 v vrtec vključenih 90,9 % otrok med četrtem letom starosti in vstopom v šolo, kar ni le pod omenjenim referenčnim merilom, temveč tudi pod povprečjem EU-28 (ki je leta 2012 znašalo 93,9 %). Iz grafa 1 je razvidno, da je imelo leta 2012 večji delež vključenosti otrok med četrtem letom starosti in vstopom v šolo v predšolsko vzgojo in varstvo 18 držav EU, manjši je bil le v manjšem številu zlasti vzhodnoevropskih držav ter v ZDA in na Finskem.

² Na to med drugim nakazujejo tudi podatki SURS o stopnji tveganja socialne izključenosti in stopnji tveganja revščine: stopnja tveganja socialne izključenosti je leta 2006 znašala 17,1 %, do leta 2014 pa je narasla na 20,4 %. Leta 2015 je sicer upadla za 1,2 odstotne točke (na 19,2 %), a je bila v primerjavi z letom 2006 še vedno večja za 2,1 odstotne točke. Podoben trend je zaslediti pri stopnji tveganja revščine: ta je še leta 2009 znašala 11,3 %, do leta 2015 pa je narasla na 14,3 %.

Graf 1: Delež otrok v obdobju od vključno četrtega leta do vstopa v šolo, ki obiskujejo vrtec, 2012 (vir: Eurostat)

Nekoliko podrobnejši in tudi aktualnejši podatki, ki jih za Slovenijo zbira SURS, kažejo, da se skladno z evropskimi trendi in smernicami tudi v Sloveniji vključenost otrok v programe predšolske vzgoje povečuje. V šolskem letu 2015/16 je bilo v vrtec vključenih 89,6 % otrok, starih štiri leta, in 92 % otrok, starih pet let (Preglednica 1). Manjši je delež v vrtec vključenih šestletnikov (7,3 % v letu 2015), kar je seveda razumljivo, ker je večina otrok te starosti v Sloveniji vključena že v obvezno osnovnošolsko izobraževanje. Ne gre pa prezreti trendov, ki so povedni: tako pri štiri- kot pri petletnikih je mogoče opaziti, da je delež njihove vključenosti v vrtec v obdobju od leta 2004 do 2011 pomembno narasel (za 13,5 oziroma 8,7 odstotne točke), od leta 2011 naprej pa bolj ali manj stagnira (razlika med 2011 in 2015 je +0,2 oziroma -0,5 odstotne točke); hkrati pa je v zadnjih dveh letih zrasel delež v vrtec vključenih šestletnikov. Leta 2013 je ta delež znašal 5,3 odstotka, leta 2014 6,5 odstotka in leta 2015 že 7,3 odstotka. Podrobneje bo treba proučiti razloge, ki vplivajo na odlog vpisa v osnovno šolo (npr. ideologija, da pustimo otrokom otroštvo), in ugotoviti, ali gre morda za določene skupne ali specifične značilnosti otrok (otroci s posebnimi potrebami, priseljenci, Romi, socialno deprivilegirani ipd.).

Delež štiri-, pet- in šestletnikov, vključenih v vrtec (v %)			
	4 leta	5 let	6 let in več
2004	75,9	83,8	4,3
2005	79,3	83,7	7,3
2006	81,8	86,3	4,7
2007	82,9	89	4,3
2008	85,6	89,9	4,3
2009	87	90	5,1
2010	88,9	90,7	6,3
2011	89,4	92,5	5,8
2012	89	90,7	5
2013	88,7	90	5,3
2014	89,3	91,8	6,5
2015	89,6	92	7,3

Preglednica 1: Delež štiri-, pet- in šestletnikov, vključenih v vrtec (vir: SURS)

Kot je razvidno iz Preglednice 2, skupni delež otrok, vključenih v vrtec, v zadnjem desetletju polagoma narašča, a zdi se, da bolj na račun večje rasti vključenosti otrok prvega starostnega obdobja (kjer razlika med letoma 2010 in 2015 znaša +3,6 odstotne točke in je pomembno večja od razlike v drugem starostnem obdobju v istem časovnem obdobju, ki znaša zgolj 1,3 odstotne točke).

Deleži otrok, vključenih v vrtec (2006–2015) (v %)			
	Delež vključenosti otrok, starih od enega do šest let, glede na celotno populacijo	Prvo starostno obdobje	Drugo starostno obdobje
2006	64,7	–	–
2007	67,1	–	–
2008	70,2	–	–
2009	71,9	–	–
2010	73,9	53,7	89,2
2011	75,8	55,6	88,8
2012	75,4	55,3	89,3
2013	74,9	54	88,6
2014	76,5	56	89,8
2015	77,7	57,3	90,5

Preglednica 2: Deleži otrok, vključenih v vrtec, po starostnih obdobjih, 2006–2015 (vir: SURS)

Kaže torej, da se v Sloveniji v vrtec vključuje vse večji delež otrok v obeh starostnih obdobjih, a kljub temu ne gre prezreti, kar smo že omenili in kar poudarja tudi Evropska komisija: da je v drugem starostnem obdobju ta delež še vedno manjši od povprečja v EU (prim. ET Monitor 2015, str. 5).

Prav tako ni mogoče prezreti, da obstajajo v Sloveniji pomembne razlike na področju vključenosti v programe predšolske vzgoje med posameznimi (tako kohezivskimi kot statističnimi) regijami: zaznati jih je mogoče tako pri skupnem deležu kot pri posameznih starostnih obdobjih otrok, vključenih v vrtec, so pa izrazitejšje v prvem starostnem obdobju (gl. preglednice 3, 4 in 5).

Podatki za leto 2015 kažejo, da je bilo v zahodni Sloveniji v vrtec vključenih za 3,5 odstotne točke več otrok kot v vzhodni Sloveniji, pri čemer je razlika pri otrocih prvega starostnega obdobja več kot za enkrat večja (4,7 odstotne točke) kot pri otrocih drugega starostnega obdobja (2,2 odstotne točke). Iz Preglednice 3 je tudi razvidno, da je v prvem starostnem obdobju v zadnjih šestih letih razlika vsako leto večja. V drugem starostnem obdobju je trend nekoliko drugačen, zdi se, da nekoliko manj problematičen: medtem ko je delež vključenih otrok v zahodni Sloveniji stabilen (vselej nekoliko nad 90 %), delež tistih iz vzhodne Slovenije počasi, a vendarle narašča, čeprav deleža zahodne Slovenije še ne dosega.

Nekoliko bolj podrobno – hkrati pa tudi bistveno bolj skrb vzbujajočo – sliko dobimo, če pogledamo podatke o vključenosti otrok v vrtec po posameznih slovenskih statističnih regijah (preglednici 4 in 5): leta 2015 je razlika med osrednjeslovensko regijo, v kateri je bil v vrtec vključen največji delež otrok prvega starostnega obdobja (65,9 %), in zasavsko regijo, kjer je bil njihov delež najmanjši (45,0 %), znašala kar 20,9 odstotne točke. Negativno sicer izstopajo zlasti štiri slovenske regije, poleg zasavske še koroška, goriška in gorenjska.

Delež otrok, vključenih v vrtec: zahodna in vzhodna Slovenija (v %)						
	Delež vključenosti otrok, starih od enega do šest let, glede na celotno populacijo		Prvo starostno obdobje		Drugo starostno obdobje	
	Vzhodna Slovenija	Zahodna Slovenija	Vzhodna Slovenija	Zahodna Slovenija	Vzhodna Slovenija	Zahodna Slovenija
2006	61,5	68,3	-	-	-	-
2007	64,4	70,1	-	-	-	-
2008	68,6	71,9	-	-	-	-
2009	70,3	73,5	-	-	-	-
2010	72,8	75,1	53,8	53,6	86,9	91,6
2011	75	76,7	55,7	55,4	88,5	92,2
2012	74,4	76,5	55,7	55	87,2	91,3
2013	73,4	76,3	52,9	55	86,8	90,4
2014	75,1	78	54,1	57,8	88,6	91
2015	75,9	79,4	55	59,7	89,4	91,6

Preglednica 3: Delež otrok, vključenih v vrtec, zahodna in vzhodna Slovenija, 2006–2015 (vir: SURS)

Delež otrok, vključenih v vrtec, po regijah: I. starostno obdobje (v %)						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
SLOVENIJA	53,7	55,5	55,3	54	56	57,3
Osrednjeslovenska	56,7	58,8	58,4	59,7	63,3	65,9
Obalno-kraška	61,4	63,3	64,3	59,2	60	59,2
Jugovzhodna Slovenija	56,2	55,6	57,9	53,7	59,8	58,5
Savinjska	57,6	58,5	59,1	56,3	55,5	56,4
Podravska	50,8	55,2	55,7	54,2	54,7	56,1
Pomurska	59,3	60,4	56,3	54,1	53,8	55,7
Posavska	57,5	59,2	58,2	51,9	54,1	55,3
Primorsko-notranjska	53,9	51	51,8	49,4	50,3	51,2
Gorenjska	43,8	44,5	44,6	44,9	47,5	49,6
Goriška	48,5	50,8	48,2	45,4	47	48,2
Koroška	43,2	47,9	45	41,2	42,1	46,4
Zasavska	39,4	44,2	41,4	41,6	44,9	45

Preglednica 4: Delež otrok, vključenih v vrtec: I. starostno obdobje, 2010–2015 (vir: SURS)

Regionalne razlike v drugem starostnem obdobju so še vedno pomembne, a izrazito manjše: leta 2015 je bilo v obalno-kraški regiji, ki ima v tem starostnem obdobju v primerjavi z drugimi regijami v vrtec vključenih največ otrok, v vrtec vključenih 9,4 odstotne točke več otrok drugega starostnega obdobja kot v zasavski regiji, ki je tudi v tem starostnem obdobju po deležu vključenih otrok najslabša. Manj kot 85 % otrok drugega starostnega obdobja je v vrtec vključenih tudi v posavski in primorsko-notranjski regiji, medtem ko so ostale regije (koroška, gorenjska, goriška ...) bližje slovenskemu povprečju (prav tam).

Delež otrok, vključenih v vrtec, po regijah: II. starostno obdobje (v %)						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
SLOVENIJA	89,2	90,4	89,3	88,6	89,8	90,5
Obalno-kraška	93,4	92,4	87,4	88,6	91,9	92,8
Osrednjeslovenska	93,2	94	93,4	91,9	91,7	92,3
Savinjska	88,3	90	88,3	88,7	90,5	91
Podravska	89,6	90,9	88,6	88,4	90,4	90,7
Gorenjska	88,6	89	89,2	87,7	89,1	90,3
Koroška	84,4	85,5	86	86	89,1	89,9
Goriška	88	89,6	88,3	89	89,7	89,6
Jugovzhodna Slovenija	84,4	86	86,2	85,5	86,5	89,3
Pomurska	88,8	90,2	89	88,9	88,3	89,1
Primorsko-notranjska	80,2	82,7	80,6	80,8	84,9	86,3
Posavska	82,8	84,9	84,2	79,4	84,5	85,5
Zasavska	81,8	86,2	84,9	83,1	83,5	83,4

Preglednica 5: Delež otrok, vključenih v vrtec: II. starostno obdobje, 2010–2015 (vir: SURS)

Dejavnik, ki pomembno vpliva na vključenost otrok v programe predšolske vzgoje, je tudi izobrazba staršev, zlasti matere: po podatkih, objavljenih v Beli knjigi (2011), je bil v Sloveniji v šolskem letu 2007/08 »delež malčkov, vključenih v vrtec, katerih mame imajo nizko izobrazbo, za 20 % nižji od deleža malčkov mam z visoko izobrazbo; leta 2005 pa je bil ob sicer precej nižjem splošnem deležu vključenih malčkov v vrtec v primerjavi s šolskim letom 2007/08, delež malčkov, vključenih v vrtece, katerih mame imajo nizko izobrazbo za 11 % nižji od deleža malčkov mam z visoko izobrazbo« (prav tam, str. 71). Gre za podatke, ki so stari že slabo desetletje, a tudi kasnejše raziskave (Marjanovič Umek idr. 2005; Marjanovič Umek 2014), pri katerih je bilo opravljeno naključno vzorčenje, kažejo na to, da je pri nas v vrtec vključen pomembno manjši delež otrok staršev z nizko izobrazbo, zlasti to velja za otroke prvega starostnega obdobja.

Glede na demografske in priselivne trende, ki smo jim v evropskem in tudi slovenskem prostoru priča v zadnjih letih, je za našo analizo pomemben tudi podatek o številu otrok tujih državljanov, ki obiskujejo vrtec v Sloveniji; ta namreč vsaj posredno kaže na trende vključevanja otrok priseljencev in tistih, katerih materni jezik ni slovenščina, v programe predšolske vzgoje. Kot navaja Tanja Čelebič (2012), je bila po podatkih za šolsko leto 2011/2012 vključenost otrok priseljencev v vrtec izjemno majhna: v programe predšolske vzgoje je bilo vpisanih samo 6,5 % otrok priseljencev, starih od enega do dveh let, in 12,7 % otrok, starih od treh do pet let (prav tam; prim. tudi ET Monitor 2015, str. 5).

Kasneje zbrani podatki o številu otrok tujih državljanov, vključenih v vrtec, kažejo na povečevanje deleža v vrtec vključenih otrok priseljencev (Preglednica 6).

Iz Preglednice 6 je razvidno vsaj dvoje: prvič, da je v zadnjem desetletju število otrok, tujih državljanov, ki obiskujejo vrtec v Sloveniji, naraslo: medtem ko jih je bilo leta 2006 le 77, jih je bilo leta 2015 že 905, od katerih je velika večina državljanov držav, ki niso članice EU. Zelo zgovorna pa je primerjava števila teh otrok, vključenih v vrtec, s številom vseh otrok, tujih državljanov, ki so 1. januarja 2016 bivali v Sloveniji; vseh otrok (v starosti do vključno šest let) je bilo namreč 7.505, od tega 5.570 starih do štiri leta (SURS 2016). To pomeni, da je bilo leta 2015 v vrtec vključenih le 12,05 % otrok tujih državljanov v starosti do šest let, ki so na 1. januar 2016 prebivali v RS. In drugič, večji delež otrok sodi v drugo starostno obdobje predšolske vzgoje: otrok, starih eno in dve leti, je namreč le 177, medtem ko je starejših od dveh let 728. Glede na to nesorazmerje bi bilo mogoče sklepati, da delež vključenih otrok tujcev bolj narašča v drugem starostnem obdobju, medtem ko v prvem starostnem obdobju ostaja manjši, kar bi moralo pritegniti večjo sistemsko pozornost.

Ob tem ne smemo mimo dejstva, da je v RS v obdobju od leta 2011 do 2015 viden trend postopnega naraščanja števila tujih državljanov (Poročilo iz delovnega področja ... 2016), med njimi prosilcev za mednarodno zaščito in oseb z mednarodno zaščito (v nadaljevanju begunci).³ Med slednjimi so otroci – zaradi specifičnosti svoje izkušnje, denimo vojne, bega, začasnega življenja v begunskih taboriščih, azilnih domovih – zelo ranljiva družbena skupina in morajo biti deležni posebne družbene skrbi. Zato si morajo, kot opozarja Visoki komisariat Združenih narodov za begunce (v nadaljevanju UNHCR), države gostiteljice prizadevati za vključevanje begunskih otrok v vrtec in druge oblike predšolske vzgoje v lokalnem okolju (UNHCR 2011, str. 5). Ob tem pa UNICEF-ovo poročilo z naslovom »Izkoreninjeni: rastoča kriza za begunske in migrantske otroke« (UNICEF 2016) poudarja, da ne zadošča, da jim države gostiteljice zagotovijo le formalne možnosti, temveč jim morajo zagotoviti tudi dejanske možnosti za vključitev v kakovostno predšolsko vzgojo

³ V obdobju 1995–2015 je bila v RS mednarodna zaščita priznana skupno 393 osebam. Leta 2015 je bila mednarodna zaščita priznana 45 osebam. Največje število statusa mednarodne zaščite je bilo tega leta priznано državljanom Irana (19), Sirije (10), Somalije (sedem), sledijo DR Kongo in Kazahstan (po dva) ter Afganistan, Kamerun, Irak, Ruska federacija in Ukrajina (po eden). Med njimi je 12 odraslih in 30 mladostnikov, ki so status pridobili kot družinski člani (Poročilo iz delovnega področja ... 2016, str. 40). V letu 2016 pa je bil status mednarodne zaščite dodeljen 170 osebam (MNZ 2017), vendar ne vemo, koliko med njimi je bilo mladostnikov oziroma otrok.

Otroci tuji državljan, ki obiskujejo vrtec (po starosti)														
	SKUPAJ		1 leto		2 leti		3 leta		4 leta		5 let		6 let in več	
	Vsi	Iz EU	Vsi	Iz EU	Vsi	Iz EU	Vsi	Iz EU	Vsi	Iz EU	Vsi	Iz EU	Vsi	Iz EU
2006	77	16	12	4	15	6	19	3	19	-	12	3	-	-
2007	66	11	8	1	7	1	11	2	20	3	16	4	4	-
2008	69	15	3	-	13	5	16	5	13	2	23	2	1	1
2009	93	21	8	1	9	2	25	5	23	10	23	3	5	-
2010	161	40	15	5	17	6	30	6	48	14	49	9	2	-
2011	278	37	27	1	50	5	49	6	77	10	69	14	6	1
2012	351	51	32	3	76	7	81	14	62	5	92	19	8	3
2013	444	44	38	2	78	7	119	13	105	14	89	8	15	-
2014	601	58	35	5	77	5	146	12	155	16	177	18	11	2
2015	905	82	51	7	126	14	209	16	234	18	257	21	28	6

Preglednica 6. Otroci tuji državljan, ki obiskujejo vrtec (po starosti, obdobje 2006-2015; vir: SURS)

(prav tam).⁴ Ugotavljamo, da v RS otroci prosilci za mednarodno zaščito nimajo zagotovljenih formalnih možnosti za vključitev v programe predšolske vzgoje (Zakon o mednarodni zaščiti 2016, 88. člen).⁵ Drugače je z otroki s priznano mednarodno zaščito, ki so pri uveljavljanju pravic na področju predšolske vzgoje po njihovem obsegu izenačeni z državljani RS (prav tam, 101. člen), kar pomeni, da je otrok z mednarodno zaščito sprejet v vrtec pod enakimi pogoji kot otroci, ki so slovenski državljani.

V kontekstu predstavljenih podatkov ugotavljamo, da se v Sloveniji vključenost otrok v programe predšolske vzgoje sicer povečuje, vendar je v drugem starostnem obdobju ta delež še vedno manjši od povprečja v EU. Ob tem pa se kažejo regionalne razlike v deležih vključenosti otrok v vrtec in razlike, povezane s statusom otrok tujcev v Sloveniji, kar pomeni, da ne sledimo načelu pravičnosti, ki bi bilo udejanjeno, če bi vsi otroci imeli enake možnosti za vključitev v vrtec. Zato ponovno opozarjamo, da je vključenost v vrtec dejavnik zmanjševanja nezaželenih učinkov manj spodbudnega okolja, ki pomembno vplivajo na otrokov razvoj in učenje. Zato potrebujemo sistemske ukrepe pozitivne diskriminacije, ki zmanjšujejo vplive neenakih izhodiščnih položajev in omogočajo optimalen razvoj ter uspešno vključevanje v šolski sistem vsem otrokom, ne glede na njihove individualne okoliščine.⁶

⁴ Tudi Evropska komisija (v nadaljevanju: EK) je v »Aksijskem načrtu vključevanja državljanov tretjih držav« (Action Plan on the integration of third country nationals 2016) kot eno izmed prioritet na tem področju določila predšolsko vzgojo beguncev in migrantov, za cilj pa si je postavila odstranjevanje ovir, ki onemogočajo vključevanje otrok iz tretjih držav – tretja država je vsaka država, ki ni članica EU (Zakon o tujcih 2014, 2. člen) – v predšolsko vzgojo. Ob tem bo EK posebno pozornost namenila problematiki usposabljanja strokovnih delavcev vrtca za delo z begunskimi otroki. Države članice pa bo spodbujala k »zaposlovanju vzgojiteljev z migrantskim ozadjem v vrtcih« (prav tam, str. 8).

⁵ V 88. členu Zakona o mednarodni zaščiti (2016) je med drugim zapisano: »(1) V skladu s predpisi, ki urejajo obvezno osnovnošolsko izobraževanje, se prosilcem najkasneje v treh mesecih od dneva vložitve prošnje zagotovi pravica do osnovnošolskega izobraževanja. (2) Prosilcem se omogoči, mladoletnemu prosilcu in mladoletniku brez spremstva pa se ob sodelovanju z zakonitim zastopnikom zagotovi dostop do izobraževanja na poklicnih in srednjih šolah pod pogoji, ki veljajo za državljane Republike Slovenije. (3) Prosilcem se omogoči dostop do višješolskega, visokošolskega in izobraževanja odraslih pod pogoji, ki veljajo za državljane Republike Slovenije. (4) Dostop do izobraževalnega sistema se zagotovi najkasneje v treh mesecih od dneva vložitve prošnje mladoletnika. Po potrebi se mladoletniku zagotovi pripravljalna učna pomoč z namenom olajšanja dostopa do izobraževalnega sistema. [...]« (Prav tam)

⁶ Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ 2016) je v prejšnjem šolskem letu vzpostavilo zelo dobrodošlo spletno stran z naslovom »Vključevanje priseljencev v sistem vzgoje in izobraževanja«, kjer lahko starši, učitelji, vodstvo vrtcev, vodstvo šol, vzgojitelji in učitelji poiščejo tudi informacije in priporočila za vključevanje otrok priseljencev, tudi otrok z mednarodno zaščito in prosilcev za mednarodno zaščito, v sistem vzgoje in izobraževanja v Sloveniji (prav tam). Iz vsebine je razvidno, da navodila ne vsebujejo informacij o možnostih vključevanja otrok prosilcev za mednarodno zaščito v programe predšolske vzgoje, iz česar bi lahko sklepali, da je zakonska rešitev to skupino otrok premišljeno izpustila iz določb, ki zadevajo pravico do vključevanja v vrtec.

Kakovost vrtcev v Sloveniji ter nekateri strukturni in procesni kazalci kakovosti vrtcev, ki kažejo na udejanjanje načela pravičnosti in enakih možnosti

Kakovost vrtca je kompleksen koncept in strokovnjaki jo praviloma opredeljujejo z dvema med seboj povezanima področjema, tj. procesno in strukturno kakovostjo (Phillips in Howes 1987; Vandell in Wolfe 2000; Cassidy idr. 2011; Marjanovič Umek 2014, str. 13). Prva vključuje izkušnje, ki jih otrok pridobi v vrtcu: socialne interakcije med otroki in vzgojiteljico oziroma vzgojiteljem; vzgojiteljevo občutljivost, zanimanje in vključevanje v igro in učne dejavnosti otrok; vzgojiteljevo stališče do otrok in njegovo implicitno mnenje o razvoju in učenju otrok; zagotavljanje ustreznega didaktičnega materiala ipd. Strukturna kakovost pa zajema število otrok v oddelku ter razmerje med odraslimi in otroki v njem; prostor, ki ga imajo otroci na voljo za izvajanje dejavnosti; strokovno izpopolnjevanje strokovnih delavcev s področja razvoja in vzgoje otrok ipd. (prav tam). Navedeni strukturni kazalci predšolske vzgoje so pomembno povezani s procesno kakovostjo predšolske vzgoje (Marjanovič Umek 2014, str. 15) ter z uresničevanjem načela pravičnosti in enakih možnosti – če pri njih obstajajo (velike) razlike med posameznimi vrtci ali regijami, nam to kaže, da sistem ni pravičen do vseh otrok in da so nekateri otroci verjetno vključeni v manj kakovostno predšolsko vzgojo, kar pomeni, da nimajo vsi otroci enakih možnosti.

Glede strukturne kakovosti vrtcev v Sloveniji je treba poudariti opozorila pripravljalk Bele knjige (2011), da so bile v letih 1996 do 2010 s spremembami in dopolnitvami Zakona o vrtcih in pravilnikov s področja predšolske vzgoje uveljavljene nekatere spremembe, ki vzpostavljajo manj ugodne pogoje za izvajanje kakovostne predšolske vzgoje v vrtcih. Uveljavljen je bil fleksibilen normativ o številu otrok v oddelku, ki dovoljuje zvišanje števila otrok v oddelkih prvega in drugega starostnega obdobja za dva otroka na oddelk, drugače je bila opredeljena sočasna navzočnost strokovnih delavcev v oddelku, ki izključuje možnost sočasne navzočnosti med počitkom otrok, odloženo pa je bilo udejanjanje zakonske rešitve, po kateri bi morali na otroka zagotoviti praviloma štiri kvadratne metre, a ne manj kot tri kvadratne metre notranje igralne površine (Hočevar in Kovač Šebart 2012).

Notranja igralna površina je strukturni kazalec, ki pomembno določa kakovost dela v vrtcu. V Pravilniku o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca iz leta 2013 je v 10. členu še vedno zapisano: »[z]a vrtce, ki zaradi zagotovitve notranje igralne površine, določene v 19. členu pravilnika, ne bi mogli sprejeti vseh vpisanih otrok, lahko ustanovitelj sprejme sklep o manjši notranji igralni površini, vendar ne manjši od 3 m² na otroka za otroke do drugega leta starosti, 2,6 m² na otroka za otroke od drugega do tretjega leta starosti in 1,75 m² na otroka za otroke od tretjega leta starosti do vstopa v šolo. K sklepu si mora pridobiti soglasje ministra, pristojnega za področje predšolske vzgoje. Odstopanje od normativa lahko traja najdlje do 1. septembra 2017, soglasje ministra, pristojnega za področje predšolske vzgoje, velja za dve šolski leti.« (Prav tam) Z drugimi besedami: imamo veliko otrok na majhni površini. V večini primerjanih držav (prim. denimo OECD 2012) je notranja igralna površina

na otroka večja v oddelkih za otroke prvega starostnega obdobja kot v oddelkih za otroke drugega starostnega obdobja. Tako imajo na Finskem sedem kvadratnih metrov notranje igralne površine na malčka in tri kvadratne metre na starejšega otroka, na Norveškem imajo pet kvadratnih metrov na mlajšega otroka in štiri na starejšega, v Estoniji pa imajo štiri kvadratne metre notranje igralne površine tako na mlajšega kot starejšega predšolskega otroka (Marjanovič Umek 2014, str. 15).

Pomemben kazalec strukturne kakovosti je tudi razmerje med številom otrok in odraslih v vrtčevskem oddelku. Po podatkih SURS število otrok na vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja v Sloveniji v zadnjem desetletju le malo variira (od 8,0 do 8,2), opaziti pa je ugodnejši trend na območju vzhodne Slovenije: medtem ko je bilo leta 2006 tam v povprečju 8,3 otroka na vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja, je bilo leta 2015 to razmerje 8,0 : 1. Nasprotno pa se je v zahodni Sloveniji razmerje nekoliko poslabšalo, saj je bilo leta 2006 1 : 7,9, nato pa od leta 2011 naprej ostaja pri 1 : 8,1.

Število otrok na vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja: vzhodna in zahodna Slovenija

	Število otrok na vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja									
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Vzhodna Slovenija	8,3	8,3	8,3	8,3	8,1	8,2	8,1	8,1	8	8
Zahodna Slovenija	7,9	8	8,1	8,1	8	8,1	8,1	8,1	8,1	8,1

Preglednica 7: Število otrok na vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja: vzhodna in zahodna Slovenija (vir: SURS)

Podobno kot smo lahko opazili že pri deležih vključenosti otrok v predšolsko vzgojo (gl. preglednice 3, 4 in 5), so zasavska, koroška in gorenjska regija v izrazito slabšem položaju tudi, ko gre za razmerje med številom otrok in strokovnih delavcev v oddelku. Tako je v zasavski regiji to razmerje 1 : 8,8, v pomurski regiji pa 1 : 7,1 – ali z drugimi besedami v Zasavju sta v povprečju v oddelku skoraj dva otroka več kot v Pomurju. Ob tem je treba preveriti, čemu gre pripisati izrazito ugodnejše razmerje med otroki in strokovnimi delavci v oddelku zlasti v pomurski regiji. Izračunano povprečje o razmerju med odraslimi in otroki (1 : 8) pa je treba brati previdno, saj v Sloveniji navedeno razmerje velja za šest ur bivanja otrok v vrtcu v prvem starostnem obdobju in le za štiri ure v drugem starostnem obdobju, otroci pa so v povprečju v vrtcu devet in več ur. V preostanku ur je ena vzgojiteljica oziroma pomočnica z vsemi otroki v oddelku (teh pa je lahko tudi 14 oziroma 24).

Zapisali smo že, da ti kazalci pomembno vplivajo na procesno kakovost predšolske vzgoje. Pri procesni kakovosti pa je treba opozoriti tudi na to, da nam na tem področju kronično primanjkuje izsledkov raziskav. Poudariti velja, da javno veljavni Kurikulum za vrtce (1999) v Sloveniji kombinira učinkljivo in procesno-razvojno strategijo načrtovanja kurikula: »[v] njem so cilji predšolske vzgoje v vrtcih strokovna opora za izbiro dejavnosti in učenja otrok, procesno načrtovanje pa ni ‘prepuščanje toku otroka in njegovega razvoja’, temveč aktivno poseganje v ta razvoj v smislu koncepta ‘območja bližnjega razvoja’« (Kovač Šebart in Hočevar

2014, str.13–14). Zato se morajo strokovni delavci vrtca naprej preizpraševati o lastnih prepričanjih o otroku, njegovih zmožnostih, o njegovi »naravi« in učenju ter slediti spoznanju, da spodbudno vrtčevsko in šolsko okolje deluje kot dejavnik, ki otroke opremi z novimi znanji in izkušnjami ter prek tega vzpostavi otrokov interes za različne dejavnosti (tudi ali predvsem za dejavnosti, s katerimi se doma morda ne srečuje). Igrače, ki so otroku na voljo (in jih morda doma nima), socialni stiki z vrstniki iz različnih družbenih skupin, strokovni delavci vrtca, ki otroku omogočijo dejavnosti, ki se jih otrok sam od sebe ne bi lotil, jim je pa razvojnopsihološko gledano že zmožen slediti oziroma jih ob ustrezni pomoči odraslega izvajati in preseči, porajajo otrokov interes (Hočevar, Kovač Šebart in Štefanc 2015).

Sklep: predlogi sistemskih ukrepov, ki zagotavljajo enake možnosti otrok na sistemski ravni

V besedilu smo predstavili nekatere ključne podatke, ki zadevajo razmere na področju predšolske vzgoje v Sloveniji. Pokazali smo, da obstoječe sistemske rešitve ne zagotavljajo vsem otrokom enakih možnosti za sistematično vzgojo v predšolskem obdobju, ta pa je odločilnega pomena za njihov nadaljnji razvoj in pomembno vpliva na šolsko uspešnost otrok, ki prihajajo iz manj spodbudnega okolja.⁷ Podatki in ugotovitve, ki smo jih zbrali, nas vodijo k sklepu, da bi morale pristojno ministrstvo izvajati aktivnejšo politiko na področju predšolske vzgoje, in to že na ravni sistemskih rešitev. Tako bi morali:

- I. povečati delež otrok, vključenih v vrtec, kar velja predvsem za otroke prvega starostnega obdobja. Potrebni so dodatni strateški razmisleki na ravni države in lokalnih skupnosti ter sprejemanje sistemskih ukrepov, ki spodbujajo vključevanje otrok v vrtec, še posebno tistih, ki prihajajo iz manj spodbudnega okolja, robnih skupin, priseljencev in otrok s posebnimi potrebami. Spoprijeti se je treba z izrazito manjšo vključenostjo otrok v vrtec v nekaterih regijah (zlasti izstopata zasavska in koroška regija, kjer je primerljivo slabše tudi razmerje med številom otrok in odraslih v

⁷ S tem v zvezi opozarjamo, da smo pri analizi stanja na področju predšolske vzgoje v Sloveniji ugotovili, da se je v zadnjih letih precej povečalo število zasebnih vrtcev, ki izvajajo različne programe (tako javno veljavne kot nepotrjene »zasebne« programe za predšolske otroke). Podatki kažejo, da številni zasebni vrtci, ki izvajajo javno veljavne programe, niso zaprosili za koncesijo, v občinah pa jih sofinancirajo. Po nekaterih znamenjih je mogoče sklepati, da ti vrtci ne zaprosijo za koncesijo, ker jim 85-odstotna subvencija lokalne skupnosti omogoča, da staršem zaračunavajo stroške po drugačni metodologiji, kot jo terja koncesionirana vrtčevska dejavnost. Zdi se, da je zaradi te rešitve, ki jo skladno s 34. in 35. členom Zakona o vrtcih (2005; prim. tudi Zakon o spremembah ... 2008) izvajajo v lokalnih skupnostih, lahko ogrožena dejanska enakost možnosti otrok, ki se vpisujejo v vrtčevske programe: če imajo namreč zasebni vrtci ob tem, da so deležni financiranja lokalne skupnosti, še možnost, da z doplačili staršev izboljšujejo pogoje delovanja in standarde kakovosti, je lahko v izhodišču ogrožena enakost možnosti otrok glede na njihov socialni položaj. V zasebne vrtece, ki so sofinancirani iz javnih sredstev, hkrati pa staršem zaračunavajo višjo ceno kot javni vrtci ali vrtci s koncesijo, se namreč lahko vpisujejo le otroci, katerih starši imajo dovolj finančnih sredstev. Zato ta problematika zahteva nadaljnje natančno proučevanje, saj smo zapisali, da morajo biti rešitve, ki jih sprejemamo na ravni države in lokalnih skupnosti, take, da ne ustavijo razvoja javne mreže vrtcev in ne vzpostavljajo razlik v kakovosti vrtcev zaradi izrazito različnega financiranja staršev.

oddelku). Ob tem bi moralo resorno ministrstvo po hitrem postopku dopolniti zakonodajo tako, da bi vsi predšolski otroci ne glede na njihov status v RS (torej tudi otroci prosilcev za mednarodno zaščito) imeli formalno pravico do vključitve v vrtec pod enakimi pogoji kot slovenski državljani. Tudi tem otrokom je treba zagotoviti dejanske možnosti za vključitev v predšolsko vzgojo.

- II. Po 20 letih podaljševanja prehodne določbe je skrajni čas, da se udejanji zakonski normativ, po katerem bi morali na otroka zagotoviti praviloma štiri, vendar ne manj kot tri kvadratne metre notranje igralne površine. Strokovno tudi ni utemeljeno povečevanje števila otrok in zmanjševanje deleža skupnega časa, ko vzgojno delo v oddelku opravljata obe strokovni delavki vrtca.
- III. V Sloveniji še vedno ni nacionalnih standardov kakovosti vrtcev, ki bi bili vključeni v področno zakonodajo in ustrezne podzakonske akte, vzpostavljenih nimamo niti mehanizmov za stalno samoevalvacijo in zunanjo evalvacijo, prav tako nimamo razvite kulture samoevalvacije. Treba je zagotoviti tudi sredstva za razvoj primernih pripomočkov za ocenjevanje kakovosti na procesni ravni, ob tem pa vzpostaviti načine in postopke ocenjevanja kakovosti ter medsebojno sodelovanje med različnimi ravni (vrtec, lokalna skupnost, država) in uveljaviti prevzemanje odgovornosti na posameznih ravneh (European Parliament ... 2013; Key Principles ... 2014). Na vse zapisano stroka opozarja že leta (Bela knjiga ... 2011; Hočevar in Kovač Šebart 2012; Kos Kecojevič idr. 2012; Marjanovič Umek 2014).

Ob tem menimo, da bi na področju predšolske vzgoje morala šolska politika, če bi želela ohraniti že doseženo kakovost predšolske vzgoje v vrtcih in v razvoju slediti evropskim državam z visoko kakovostno predšolsko vzgojo, nemudoma in dosledno udejanjiti sistemske rešitve, ki sicer niso predmet te razprave, so pa že od leta 2011 utemeljene v Beli knjigi (2011): pri doseganju ciljev na posameznih področjih kurikula in v celotnem času bivanja otrok v vrtcu bi tako morali okrepiti dejavnosti spodbujanja razvoja in učenja govora otrok in dejavnosti predopismenjevanja oziroma porajajoče se pismenosti (širjenje besednjaka, sporazumevalne zmožnosti, pripovedovanje ...). Vrtec bi moral ponuditi sistematično poučevanje tujega jezika, slovenščine kot drugega jezika (za otroke, katerih materinščina ni slovenščina), materinščine (za otroke, katerih materinščina ni slovenščina) ter dodatno učenje govora (za govorno šibke otroke iz socialno in kulturno manj ugodnega okolja). Dodatne ure slovenščine kot drugega jezika in materinščine za neslovensko govoreče otroke bi bile namenjene otrokom vseh starosti v vrtcu, katerih materinščina ni slovenščina. Otrok bi jih bil deležen v tistem šolskem letu, v katerem bi bil prvič vključen v vrtec, dodatne ure in s tem dodatne dejavnosti pa bi potekale v času izvajanja programa in bivanja otroka v vrtcu (prav tam, str. 88–89; Hočevar in Kovač Šebart 2012, str. 48). Za poučevanje tujega jezika, slovenščine in materinščine za otroke, katerih materinščina ni slovenščina, ter za učenje govora za govorno šibke otroke morajo biti pripravljena in na strokovnem svetu za splošno izobraževanje sprejeta vsebinska in metodična izhodišča, ustrezni učni pripomočki in gradiva (pripravijo

jih jezikoslovne stroke v povezavi z razvojnopsihološko in pedagoško stroko). V tem okviru je treba okrepiti nadaljnje izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavk in delavcev vrtcev, predvsem v smislu finančne in regijske dostopnosti izobraževanj in usposabljanj, ki zadevajo poučevanje slovenščine kot drugega jezika.⁸

Literatura in viri

- Action Plan on the Integration of Third Country Nationals.* (2016). Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. Strasbourg, 7. 6. 2016 COM(2016) 377 final. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/EN/1-2016-377-EN-F1-1.PDF> (pridobljeno 14. 12. 2016).
- Barnett, S. W. (2010). *Benefits and costs of quality pre-school education: evidence based policy to improve returns.* Paper presented at the 7th OECD ECEC Network meeting. Dostopno na: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/EDPC/ECEC/RD\(2010\)4&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/EDPC/ECEC/RD(2010)4&docLanguage=En) (pridobljeno 26. 11. 2013).
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji.* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Bennett, J., Gordon, J. in Edelmann, J. (2010). *Early childhood education and care (ECEC) for children from disadvantaged backgrounds: Findings from a European literature review and two case studies.* Brussels: European Commission Directorate-General for Education and Culture.
- Bole, J., Jere, Ž. in Rebec, P. (2016). *Učinkovitost sistema izobraževanja v Sloveniji.* Ljubljana: SVIZ.
- Camilli, G., Vargas, S., Ryan, S., Barnett, W. S. (2010). Meta-Analysis of the Effects of Early Education Interventions on Cognitive and Social Development. *Teachers College Record*, 112, št. 3, str. 579–620. Dostopno na: <http://www.gregorycamilli.info/papers/early%20education%20interventions.pdf> (pridobljeno 18. 12. 2016).
- Cassidy, D. J., Hestensen, L. I., Hansen, J. K., Hegde, A., Shim, J., Hestenes, J. (2011). Revisiting the Two Faces on Child Care quality: Structure and Process. *Early childhood & development*, 16, št. 4, str. 505–520.
- Čelebič, T. (2012). *Predšolska raven izobraževanja v Sloveniji in mednarodna primerjava z državami EU.* Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2012/dz04-12.pdf (pridobljeno 14. 1. 2013).
- Duncan, G. J., in Sojourner, A. J. (2013). Can intensive early childhood intervention programs eliminate income-based cognitive and achievement gaps? *Journal of Human Resources*, 48, št. 4, str. 945–968.

⁸ Potrebujemo tudi sistemski razmislek o možnosti vključitve v delo vrtca in sistemizaciji delovnega mesta osebe migrantskega izvora, ki ob slovenskem govori otrokov materni jezik (gl. op. 4). Morda po vzoru Švedske, ki izvaja program »hitra progga za učitelje in vzgojitelje« (ang. fast track for teachers and preschool teachers). Kot so utemeljili v švedski vladi, program »hitra progga« vključuje sistemsko rešitev, po kateri švedski javni zavod za zaposlovanje (angl. Public Employment Service) izvaja različne programe usposabljanja za novoprispele migrante, ki se po usposabljanju lahko zaposlijo v vrtcu ali šoli na podlagi formalne izobrazbe, pridobljene v državi izvora, in delovnih izkušenj, pridobljenih v domovini in na Švedskem (Government of Sweden 2016).

- European Commission. (2011). *Communication from the Commission. Early Childhood and Care: Providing all our children with the best start for world of tomorrow*. Dostopno na: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0066:FIN:EN:PDF> (pridobljeno 8. 9. 2016).
- European Commission. (2011a). *Communication from the commission to the European parliament, the Council, the European economic and Social committee and the Committee of the regions. A Budget for Europe 2020*. Dostopno na: http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/documents/fin_fwk1420/MFF_COM-2011-500_Part_I_en.pdf (pridobljeno 8. 9. 2016).
- European Commission. EACEA/Eurydice 2013. (2013). *Education and Training in Europe 2020: Response from the EU Member States. Eurydice report*. Brussels: Eurydice. Dostopno na: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/163EN.pdf (pridobljeno 8. 9. 2016).
- European Parliament. Directorate-general for Internal Policies. (2013). *Quality in Early Education and Care*. Dostopno na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/495867/IPOL-CULT_ET\(2013\)495867_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/495867/IPOL-CULT_ET(2013)495867_EN.pdf) (pridobljeno 18. 3. 2014).
- ET Monitor. (2015). *Pregled izobraževanja in usposabljanja 2015: Slovenija*. Bruselj: Evropska komisija.
- Gaber, S. in Marjanovič Umek, L. (2009). Študije (primerjalne) neenakosti. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Geoffroy, M. C., Cote, S. M., Giguere, C. E., Dionne, G., Zelazo, P. D., Tremblay, R., E., Boivin, M. in Séguin, J. R. (2010). Closing the gap in academic readiness and achievement: the role of early childcare. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51, št. 12, str. 1359–1367. Dostopno na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3283580/> (pridobljeno 11. 11. 2012).
- Government of Sweden. (2016). *Fast track - a quicker introduction of newly arrived immigrants*. Dostopno na: <http://www.government.se/articles/2015/12/fast-track---a-quicker-introduction-of-newly-arrived-immigrants/> (pridobljeno 22. 12. 2016).
- Guerin, B. (2013). *Breaking the cycle of disadvantage*. European Commission. RAND Europe. Dostopno na: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR553/RAND_RR553.pdf (pridobljeno 4. 4. 2014).
- Heckman, J. J. (2012). *The Case for Investing in Disadvantaged Young Children*. European Expert Network on Economics of Education (EENEE) Policy Brief 1/2012.
- Hočevár, A. in Kovač Šebart, M. (2012). *Preschool education - some organizational and conceptual dilemmas*. Pardubice: University of Pardubice.
- Hočevár, A., Kovač Šebart, M. in Štefanc, D. (2015). Curriculum planning and the concept of participation in the Reggio Emilia pedagogical approach. *European early childhood education research journal*, 21, št. 4, str. 476–488.
- Kaga Y., Benett, J. in Moss, P. (2010). *Caring and Learning Together: A cross-national study on the integration of the early childhood care and education within education*. Paris: UNESCO. Dostopno na: http://www.fruehe-chancen.de/fileadmin/PDF/Archiv/unesco_moss_2010_caring_and_learning_together.pdf (pridobljeno 25. 9. 2014).
- Key Principles of a Quality Framework. Proposal for Key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care. Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission*. (2014). Dostopno na: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/documents/ecec-quality-framework_en.pdf (pridobljeno 27. 12. 2014).

- Kos Kecojević, Ž., Marjanovič Umek, L., Šušteršič, N., Šimenc, M., Tašner, V. (2012). *Za kakovost javnih vrtcev in šol: primerjalne analize*. Ljubljana: Center za študij edukacijskih strategij, Pedagoška fakulteta, SVIZ.
- Kovač Šebart, M. in Hočevar, A. (2014). Strokovna izziva pedagoškega pristopa Reggio Emilia: kurikularno načrtovanje in evalvacija vzgojno-izobraževalnega dela v vrtcu. *Sodobna pedagogika*, 65, št. 1, str. 10–21.
- Kurikulum za vrtce*. (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za šolstvo.
- Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., Bajec, K. (ur.) (2005). *Pogled v vrtce*. Ljubljana: Državni izpitni center.
- Marjanovič Umek, L. (2014). Strukturna kakovost vrtca: učinek na procesno kakovost in dosežke otrok. *Sodobna pedagogika*, 65, št. 2, str. 10–22.
- Melhuish, E. (2011). *Early years experience and longer-term child development: Research and implications for policymaking*. OECD: Network for early Childhood education and Care. Dostopno na: [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumenntpdf/?cote=EDU/EDPC/ECEC\(2011\)1&doclanguage=en](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumenntpdf/?cote=EDU/EDPC/ECEC(2011)1&doclanguage=en) (pridobljeno 14. 11. 2012).
- MIZŠ. (2016). Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/si/vkljucevanje_priseljencev_v_sistem_vzgoje_in_izobrazevanja (pridobljeno 13. 1. 2017).
- MNZ. (2017). *Statistika*. Dostopno na: http://www.mnz.gov.si/si/mnz_zasvas/tujci_v_sloveniji/statistika/ (pridobljeno 22. 1. 2017).
- Molfese, V. in Westberg, L. (2008). Impact of preschool and kindergarten programs on young children's early literacy skills. V: National Institute for Literacy (ur.). *Developing early literacy: Report of the National Early Literacy Panel*. Washington: National Institute for Literacy, str. 189–203. Dostopno na: <https://www.nichd.nih.gov/publications/pubs/documents/NELPReport09.pdf> (pridobljeno 13. 7. 2016).
- OECD. (2012). *Starting strong III: a Quality Toolbox for Early Childhood Education and Care*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2015). *Education at a Glance*. Paris: OECD.
- Phillips, D. in Howes, C. (1987). Indicators of quality in child care: review of research. V D. Philips (ur.). *Quality in child care. What does research tell us?*. Washington: National Association for the Young Children, str. 1–19.
- Poročilo iz delovnega področja migracij, mednarodne zaščite in vključevanja za leto 2015*. (2016). Dostopno na: http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/DUNZMN_2013/DUNZMN_2014/DUNZMN_2015/DUNZMN_2016/Statisticko_poro_cilo_-_SLO_2015_25052016.pdf (pridobljeno 23. 9. 2016).
- Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca*. (2013). Uradni list RS 47/2013 (31. 5. 2013).
- SURS. (2016). *1. januarja 2016 v Sloveniji 2.064.188 prebivalcev ali 1.314 več kot leto prej*. Dostopno na: <http://www.stat.si/StatWeb/prikazi-novico?id=5868&idp=17&headerbar=15> (pridobljeno 11. 11. 2016).
- UNHCR. (2011). *Ensuring Access to Education: Operational Guidance on Refugee Protection and Solutions in Urban Areas*. Ženeva: UNHCR.
- UNICEF. (2016). *Uprooted: the growing crises for refugee and migrant children*. Dostopno na: <https://www.unicef.org/videoaudio/PDFs/Uprooted.pdf> (pridobljeno 1. 11. 2016).
- Vandell, D. L. in Wolfe, B. (2000). *Child care quality. Does it matter and does it need to be improved?* University of Wisconsin-Madison: Institute for Research on Child Poverty.

Zakon o vrtcih. (1996). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Zakon o vrtcih. (2005). Uradni list RS, št. 100/2005. Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO447> (pridobljeno 27. 6. 2017).

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o vrtcih. (2008). Uradni list RS 25/2008 (14. 3. 2008). Dostopno na: <https://www.uradni-list.si/1/content?id=85411> (pridobljeno 17. 4. 2008).

Zakon o mednarodni zaščiti. (2016). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7103> (pridobljeno 11. 11. 2016).

Zakon o tujcih. (2014). Dostopno na: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5761> (pridobljeno 11. 11. 2016).